

Sygn. akt I ACa 618/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Waldemar Kryślak
Sędziowie:	SA Elżbieta Fijałkowska SA Jerzy Geisler (spr.)
Protokolant:	st.sekr.sądowy Kinga Kwiatkowska

po rozpoznaniu w dniu 12 września 2013 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **H. Ś.**

przeciwko (...) **Spółce Akcyjnej w W.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt XII C 1389/12

1. apelację oddala;
2. zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

E. Fijałkowska W. Kryślak J. Geisler

UZASADNIENIE

H. Ś. wniosła o zasądzenie od (...) Towarzystwo (...) S.A. z siedzibą w W. kwoty 120.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 czerwca 2012 roku do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanego na swoją rzecz kosztów postępowania sądowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w wysokości 7.200,00 zł wraz z opłatą skarbową od pełnomocnictwa w wysokości 17,00 zł, ewentualnie o zasądzenie od pozwanego na swoją rzecz kosztów postępowania sądowego według spisu kosztów, który zostanie przedłożony na rozprawie.

Swoje roszczenie powódka wywodziła z treści art. 448 k.c.

W odpowiedzi na pozew pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powódki na swoją rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych oraz uiszczenie opłaty skarbowej w wysokości 17,00 zł.

Wyrokiem z dnia 27 marca 2013 roku, sygn. akt: XII C 1389/12, Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 60.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 czerwca 2012 roku do dnia zapłaty (pkt 1), w pozostałym zakresie powództwo oddalił (pkt 2), koszty postępowania poniesione przez strony zniósł wzajemnie (pkt 3) oraz nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 3.435,43 zł tytułem połowy kosztów sądowych poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa (pkt 4).

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i wnioski prawne:

W dniu 11 sierpnia 2007 roku autostradzie (...) na wysokości miejscowości M. M. C. spowodował wypadek samochodowy, w wyniku którego zginęła córka powódki E. C..

Wyrokiem z dnia 30 stycznia 2008 roku, wydanym przez Sąd Rejonowy w Strzelcach Opolskich w sprawie o sygn. akt: III K 465/07, sprawca wypadku M. C. został uznany za winnego przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. i skazany na karę 1 roku pozbawienia wolności, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby 3 lat.

Śmierć córki stanowiła dla powódki ogromny wstrząs psychiczny, wywołała ból i cierpienie. Do chwili wypadku powódka mieszkała razem z córką i zięciem. Powódka była

silnie związana emocjonalnie z córką. Po śmierci męża powódki traktowała ona córkę jako najbliższą dla niej osobę. Wiele czasu spędzały razem. Wspólne zamieszkiwanie, wzajemna pomoc, dobre relacje rodzinne powodowały, że powódka określała swoje życie jako dobre i szczęśliwe. Po dowiedzeniu się o wypadku córki powódka przeżyła szok. Doznała bólu i cierpienia, które sprawiały, że nie mogła normalnie uczestniczyć w obrzędach pogrzebowych córki, nie była w stanie patrzeć na otwartą trumnę córki. Powódka przez długi czas nie mogła dojść do siebie po utracie córki. Doznane cierpienie spowodowało, że przeprowadziła się do innego mieszkania niż to wspólnie zamieszkiwane z córką. Śmierć córki wywołała u powódki zaburzenia emocjonalne w postaci zespołu ostrego stresu oraz w następstwie tego zespół stresu traumatycznego ((...)). Zespół ostrego stresu objawiał się u powódki reakcjami dysocjacyjnymi, nadmiernym pobudzeniem, unikaniem i ponownym odtwarzaniem traumy w znacznym nasileniu. Powódka wycofała się z codziennej aktywności, ograniczyła kontakty międzyludzkie. Zespół ostrego stresu trwał u niej około miesiąca. Reakcje stresu traumatycznego rozwinęły się w postaci (...) i trwały około trzech lat. Pomimo otrzymywanego, bardzo silnego wsparcia społecznego, doświadczenie traumatyczne u powódki jest obecne w jej psychice. Opisane objawy wymagały psychoterapii, której powódka nie odbyła. W chwili obecnej powódka nie wymaga żadnych specjalistycznych oddziaływań.

M. C. był w chwili wypadku ubezpieczony u pozwanego (...) Towarzystwo (...) S.A. z siedzibą w W. w zakresie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, nr polisy (...), wystawionej dla pojazdu o nr rej. (...).

Pismem z dnia 14 maja 2012 roku, doręczonym w dniu 22 maja 2012 roku, powódka reprezentowana przez (...) S.A. z siedzibą w L. zgłosiła pozwanemu roszczenie o wypłatę zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w wysokości 120.000,00 zł. W odpowiedzi pozwany odmówił uznania roszczenia uznając, iż z uwagi na obowiązujące w chwili zdarzenia przepisy, powódce nie przysługuje zadośćuczynienie za krzywdę związaną ze śmiercią córki.

W tak ustalonym stanie faktycznym, po przeprowadzeniu oceny zgromadzonych w sprawie dowodów, Sąd Okręgowy uznał, iż powództwo zasługuje na częściowe uwzględnienie.

Podstawę prawną rozstrzygnięcia stanowił art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie tych przepisów zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 roku. W jego ocenie więzi rodzinne stanowią fundament prawidłowego funkcjonowania rodziny i podlegają ochronie

prawnej. Sąd Okręgowy podzielił zapatrywanie, że art. 23 k.c. przewiduje również ochronę takich dóbr jak pamięć po zmarłych, intymność, prywatność życia, pleć, czy więź między najbliższymi członkami rodziny, w szczególności więź rodzinną pomiędzy rodzicem a dzieckiem, stanowiącą jego zdaniem wyjątkowego rodzaju wartością niematerialną, która również podlega ochronie w świetle przepisów kodeksu cywilnego. W konsekwencji spowodowanie śmierci osoby bliskiej może stanowić naruszenie dóbr osobistych członków rodziny zmarłego i uzasadniać przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. O tym, kto jest najbliższym członkiem rodziny decyduje faktyczny układ stosunków pomiędzy określonymi osobami, a nie formalna kolejność pokrewieństwa. W tym zakresie znaczenie ma istnienie silnej, pozytywnej więzi emocjonalnej pomiędzy dochodzącym roszczenia z tytułu zadośćuczynienia a zmarłym.

W rozpoznawanej sprawie nie budziło również wątpliwości Sądu Okręgowego, że zaistniała przesłanka bezprawnego i zawinionego działania sprawcy zdarzenia, z którym wiązała się śmierć E. C., skoro został on skazany prawomocnym wyrokiem za czyn z art. 177 § 2 kk. Przesłanką takiego orzeczenia jest bowiem stwierdzenie bezprawności działania i winy sprawcy. Wskutek zdarzenia doszło też do naruszenia dóbr osobistych powódki H. Ś. w postaci jej więzi rodzinnej z córką, która zmarła w następstwie wypadku. W tej sytuacji zaistniały podstawy do zasądzenia na rzecz powódki odpowiedniego zadośćuczynienia.

Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie w zakresie wysokości przyznanego zadośćuczynienia Sąd Okręgowy stwierdził, iż nie mogło ono mieć charakteru symbolicznego. W jego ocenie w świetle dokonanych ustaleń niewątpliwie było, że powódka doświadczyła bardzo dużej krzywdy, której skutki odczuwa mocno do dnia dzisiejszego. Sąd I instancji wziął jednak pod uwagę, że powódka po kilkuletnim okresie silnej traumy powoli powróciła do codziennego funkcjonowania we wspierającym ją środowisku społecznym, zabiega o utrzymanie dobrych relacji międzyludzkich i korzysta z opieki Klubu (...). Przy miarkowaniu wysokości zadośćuczynienia nie bez znaczenia był również zaawansowany wiek powódki. Sąd Okręgowy wyszedł bowiem z założenia, że nieproporcjonalnie większa

krzywda z tytułu zerwania więzi rodzinnej jest doznawana przez osoby dużo młodsze, o mniejszym doświadczeniu życiowym, które niewątpliwie trudniej radzą sobie z nową sytuacją. Stąd też uznał, że zadośćuczynieniem adekwatnym do doznanych przez powódkę krzywd będzie kwota 60.000,00 zł. Nie jest ona, zdaniem Sądu I instancji, kwotą wygórowaną i pozostaje w korelacji z rozmiarem cierpień, jakich wskutek objętego pozwem zdarzenia doznała powódka. Z tych samych względów Sąd Okręgowy postanowił oddalić roszczenie powódki w zakresie przekraczającym zasądzoną kwotę.

O odsetkach ustawowych Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 455 k.c. i 481 § 1 k.c., uznając, iż termin spełnienia świadczenia upłynął w dniu 21 czerwca 2012 roku, a więc po upływie 30-dniowego terminu od dnia zgłoszenia roszczenia przez powódkę.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 100 zdanie 1 k.p.c. Natomiast o kosztach sądowych, od których powódka została zwolniona, Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 113 ust.1 i 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Wyrok apelacją w zakresie pkt. 1, 3 i 4 zaskarżył pozwany, zarzucając naruszenie art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że na podstawie tych regulacji również pośrednio poszkodowani deliktem mogą dochodzić zadośćuczynienia za krzywdę wywołaną naruszeniem ich dóbr osobistych, a w rezultacie poprzez zasądzenie na rzecz powódki zadośćuczynienia za krzywdę doznaną wskutek śmierci córki. Natomiast na rozprawie apelacyjnej w dniu 12 września 2013 roku skarżący zakwestionował również rozstrzygnięcie w zakresie odsetek ustawowych od zasądzonego roszczenia.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powódki na swoją rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa za obie instancje, ewentualnie pozostawienie Sądowi Okręgowemu rozstrzygnięcia o kosztach w razie uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Powódka w odpowiedzi na apelację wniosła o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanego na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego za II instancję według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne Sądu I instancji, jak też wyprowadzone na ich podstawie wnioski prawne, czyniąc je tym samym podstawą własnego rozstrzygnięcia.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutów dotyczących podstawy prawnej rozstrzygnięcia, a mianowicie naruszenia przez Sąd I instancji art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c., wskazać należy, iż są one chybione. Za ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego należy uznać stanowisko, zaprezentowane przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, zgodnie z którym możliwe jest zasądzenie na rzecz najbliższego członka rodziny zmarłego zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę na podstawie w/w przepisów, także wtedy, gdy śmierć nastąpiła przed dniem 3 sierpnia 2008 roku wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia.

W uzasadnieniu cytowanej przez Sąd I instancji uchwały z dnia 13 lipca 2011 roku, sygn. akt: III CZP 32/11, OSNC 2012/1/10, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przed zmianą w dniu 3 sierpnia 2008 roku art. 446 k.c. przez dodanie § 4, zgodnie z którym sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego, którego śmierć nastąpiła wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, w obowiązujących przepisach prawa nie istniała tak wyraźna podstawa do przyznania zadośćuczynienia członkom rodziny zmarłego. Jednakże w orzecznictwie Sądu Najwyższego dostrzegano potrzebę naprawienia krzywdy wyrządzonej członkom rodziny zmarłego. W wielu orzeczeniach łagodząco dotychczasową restrykcyjną linię orzecznictwa poprzez stosowanie art. 446 § 3 k.c. dla naprawienia także szkody niematerialnej (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 5 stycznia 1968 roku, sygn. akt: I PR 424/67, z 27 listopada 1974 roku, sygn. akt: II CR 658/74, z 30 listopada 1977 roku, sygn. akt: IV CR 458/77, a w nowszym orzecznictwie: z 15 października 2002 roku, sygn. akt: II CKN 985/00, z 25 lutego 2004 roku, sygn. akt: II CK 17/03, z 22 lipca 2004 roku, sygn. akt: II CK 479/03, wszystkie nie publ.). Wskazywano także, iż art. 446 § 3 k.c. stanowi podstawę do żądania zadośćuczynienia za naruszenie dobra osobistego, jakim jest relacja ze zmarłym najbliższym członkiem rodziny (por. wyrok z dnia 6 lutego 2008 roku, sygn. akt: II CSK 459/07, nie publ.). Natomiast w wyroku z dnia 14 stycznia 2010 roku, sygn. akt: IV CSK 307/09 (OSNC-ZD.2010/3/91, OSP.2011/2/15) uznano, że po wejściu w życie art. 448 k.c. w obecnie

obowiązującym brzmieniu ten właśnie przepis, a nie art. 446 § 3 k.c., stanowi podstawę ochrony odrębnego dobra osobistego, jaką jest bliska relacja pomiędzy zmarłym a osobą mu najbliższą.

Dodanie § 4 do art. 446 k.c. wywołało wątpliwości odnośnie do relacji tego przepisu i art. 448 k.c. Wątpliwości te wyjaśnił Sąd Najwyższy w przywołanej trafnie przez Sąd Okręgowy w uchwale z dnia 27 października 2010 roku, sygn. akt: III CZP 76/10 (Biul. SN 2010, nr 10, s. 11, OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 142). W orzeczeniu tym wskazano, że najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 roku. Sąd Najwyższy wskazał, że art. 446 § 4 k.c. znajduje zastosowanie wyłącznie do sytuacji, w której czyn niedozwolony popełniony został po dniu 3 sierpnia 2008 roku. Przepis ten nie uchylił art. 448 k.c., jego dodanie było natomiast wyrazem woli ustawodawcy zarówno potwierdzenia dopuszczalności dochodzenia zadośćuczynienia na gruncie obowiązujących przed jego wejściem w życie przepisów, jak i ograniczenia kręgu osób uprawnionych do zadośćuczynienia do najbliższych członków rodziny. Stanowisko to potwierdzone zostało w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2010 roku, sygn. akt: II CSK 248/10 (OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 44) oraz z dnia 11 maja 2011 roku, sygn. akt: I CSK 521/10 (nie publ.).

Pogląd ten Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie podziela.

Wprawdzie krytyczne uwagi do stanowiska wyrażonego w wymienionych na wstępie orzeczeniach zgłoszono w doktrynie (por. glosa M. Wałachowskiej do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 roku, sygn. akt: IV CSK 307/09, OSP 2011/2/15), jednakże, jak wskazał Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 2 grudnia 2003 roku, sygn. akt: III CK 158/02, nie sposób przyjąć, że opowiedzenie się przez sąd orzekający za jedną z możliwych wykładni, jednym z prezentowanych poglądów, stanowi naruszenie przepisu prawa materialnego. Z tego też względu istnienie w obrocie prawnym odmiennych, aczkolwiek odosobnionych stanowisk, wyrażonych także przez Sąd Najwyższy, co podkreślał skarżący w apelacji, nie może przemawiać za uznaniem, że pogląd Sądu I instancji jest wadliwy.

Nie budzi też wątpliwości wysokość zasądzonych z tego tytułu świadczeń; w apelacji brak jest przy tym zarzutów odnoszących się do tej kwestii.

Nie zasługiwały również na uwzględnienie zarzuty pozwanego, dotyczące daty początkowej biegu odsetek ustawowych od zasądanego roszczenia. Sąd Okręgowy trafnie przyjął, iż należą się one od dnia 22 czerwca 2012 roku.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa zapatrywanie, że w przypadku zadośćuczynienia za krzywdę pokrzywdzony, tak jak w przypadku odszkodowania za szkodę, może żądać zasądzenia odsetek w zasadzie od chwili zgłoszenia żądania (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 września 1970 roku, sygn. akt: II PR 257/70, OSNCP 1971, nr 6, poz. 103; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2005 roku, sygn. akt: I CK 7/05 (niepubl.); wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2010 roku, sygn. akt: II CSK 434/09, Lex nr 602683). Tylko w wyjątkowych okolicznościach można ustalić inną datę początku biegu odsetek ustawowych od przyznanego świadczenia. W niniejszej sprawie jednak takie szczególne okoliczności nie zachodzą.

Nietrafnie argumentuje natomiast skarżący, że za zasądzeniem zadośćuczynienia z datą późniejszą przemawia fakt, iż sąd określa wysokość zadośćuczynienia dopiero w wyroku. Wyrok potwierdza bowiem jedynie wysokość zadośćuczynienia, jaka była zasadna już w dacie, kiedy uprawniony zgłosił się ze swoim roszczeniem do ubezpieczyciela.

Podkreślić również należy, że gdyby Sąd Okręgowy uznał za zasadne przyznanie zadośćuczynienia w wysokości ustalonej na inny moment niż data zgłoszenia roszczenia, to stanowisko to musiałoby wynikać wyraźnie z treści uzasadnienia wyroku. W niniejszej sprawie takie stwierdzenie nie zostało jednak zawarte.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego na podstawie art. 385 k.p.c.

Kosztami postępowania na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. z zw. z art. 99 k.p.c. obciążono pozwanego, jako przegrywającego spór. Wysokość wynagrodzenia pełnomocnika powódki ustalono na podstawie § 2 ust. 1, § 6 pkt 6 i § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. nr 163, poz. 1349).

SSA Elżbieta Fijałkowska SSA Waldemar Kryślak SSA Jerzy Geisler